

О предвечности божанског Имена ваплоћеног Сина и Логоса Божијег - "Исус"

*Нека буде име Његово благословено у векове,
пре сунца пребиваће име Његово,
и благословиће се у Њему сва племена земаљска,
сви народи називаће га блаженим. (Пс.71:17)*

Поводом расправе са новојављеним јеретицима имеборцима-варлаамитима, приређујемо одломак "Оправдања" св. Никодима у коме се говори о Тајни Оваплоћења Сина и Логоса Божијег, Господа нашега Исуса Христа, и који потврђује истину да Његово име "Исус" *јесте предвечно* као и сва остала богоимена. У својој књизи "На горама Кавказа" схимонах Иларион је истакао веома важну истину хришћанске вере, да се имену "Исус" приписује божанско достојанство зато што оно превечно припада и неразделиво је сједињено са ипостаси Сина и Логоса Божијег. Ево како гласе његове речи о предвечности имена "Исус", које је он написао у својој књизи "На горама Кавказа", око које је, на Светој Гори 1909 г., и почео спор о имену Божијем:

"...Име "Исус" чувало се од вечности у Тројичном савету недокучивог Божанства све до дана свога јављања у свету, а по јављању своје оно је омиомирисало сву васељену и спустило на земљу мир и благослов. Сва твар дрхти пред њим, својим Владиком, Творцем и Господом, ужасавају се и беже демони, потресају се адске тамнице, њему се радују земнородни, веселе се анђелска бића, њиме се руше тврђаве зла и безакоња и блиста на земљи светиња, врлина и побожно живљење, јер у овом имену пребива свемогући Бог свом својом божанственом пуноћом и својим бесконачним савршенствима.

А да је ово заиста тако, може се видети из Светог писма - у Књизи премудрости Соломонових написано је: "Јер док је тихо ћутање владало свиме и ноћ хитро стигла до своје средине - свесилна твоја реч са небеса од царствених престола, муњевити ратник, усред пропале сиђе земље" (Прем.18:14-15).

И тако се, најсветије име Исус, које је арханђел Гаврило донео на Земљу као име Бога - Речи, од вечности чувало у тајни Тројичног Бога. У вечности на небесима један је Бог: Бог-Отац, Бог-Син, Бог-Дух Свети, и ако је тамо пребивало име Исус, отуда оно и јесте Бог, јер тамо ништа створено не може бити. Онамо не смеју да проникну ни анђелски чиновни. И сами херувими и серафими, најближи престолу Господа Саваота, заклањају лица своја од Тросјајне светлости недостижне величине Божије. Нико тамо није видео лице његово, нити може видети, зато што онамо, у светлости неприступној, живи једино сам велики Бог својим тројичним јединством.

На основу чега би смо име Исуса Христа одвајали од његове божанске природе и не одавали му част као самоме Богу и Сину Божијем, ако оно одувек пребива у недостижним дубинама божанског вечнобитија..."

Ево како је писао о томе и о. Антоније Булатович у предговору своје књиге "Оправдање вере у Непобедиво, Недокучиво, Божанско Име Господа нашега Исуса Христа" из 1917 г.:

"... имеборци су, желећи да униште Име "Исус" у поређењу са осталим именованима Исуса Христа, почели тврдити да је то име које се односи само на Његову људску природу, име човечије, које је Господ примио релативно скоро при оваплоћењу и стога је, тобоже, мање Божанско од других Имена, при чему га је Господ и прихватио само ради неопходности да у

људскости има неко име. Али се пристодушни¹, налазећи код светог Димитрија Ростовског сведочанство да је од предвечног Савета Име "Исус" било прописано и да је до сада на небесима било чувано², нису сагласили са таквим понижавањем Имена "Исус" у поређењу са осталим Његовим Именима, која су имеборци признавали насупрот Имену "Исус" - *као предвечна* - и као одговор на то тврдили су да су сва Имена Господа Исуса и сва Имена Божија једнака, да су сва једнако предвечна..."

Послушајмо, зато, сада, речи великог светила Горе Атонске, богомудрог Никодима, о предвечности Тајне Христове, које недвосмислено потврђују истинитост учења приснопамјатних светих исповедника Имена Божијег, Илариона, Антонија и осталих.

приређивач

Свети Никодим Светогорац

Оправдање белешке о Владичици нашој Богородици, која се налази у књизи Невидљива борба³

Будући да су неки учени људи који се занимају свештеним богословљем, пошто су прочитали моју белешку о Владичици у новоодштампаној књизи *Невидљива борба* (у 49.поглављу), нашли у недоумици како то да сам рекао да, претпоставимо ли да су сви људи и остале твари настали зли, само би Владичица Богородица била у стању да угоди Богу, а затим и како сам рекао да је сав умни и чулни свет настао ради те сврхе, односно ради Владичице Богородице, док је опет Владичица Богородица постала ради Господа нашега Исуса Христа - овде се укратко оправдавам како бих им разрешио недоумицу.

...У вези са другом примедбом одговарам да не само да је сав умни и чулни свет настао ради те сврхе, односно ради Владичице Богородице, док је Владичица Богородица, опет, постала ради Господа нашега Исуса Христа, како то јасно и очигледно представља мудри и најбогословнији Јосиф Вријеније, који дословно овако говори: "Укратко, сва сврха и цвет целога света и све творевине, свих стихија и свих нараштаја, свакога рода нашег и сваког племена људског, свих векова и свих сати, јесте Владичица Богородица, а њихов најлепши плод је (по човештву) Син њен јединородни" (Друго слово на Благовести) - не само, дакле, да то кажем, него додајем и да је сав умни и чулни свет од века предзан [прогнозиран] и предодређен са том сврхом. Откуда се то види? Сада ћемо то објаснити. Божанствена Писма сведоче да је тајна домостроја оваплоћења почетак свих путева Господњих, да је прва од свих твари и да је Он предодређен пре предодређења свих који се спасавају. Ово су светописамске речи, којима се то сведочи: *Господ ме сазда као начело путева Својих, за дела Своја и Пре векова основа ме* (Прич.8:22-23); *Који је образ Бога невидљивога, првородни од све твари* (Кол.1:15) (обрати пажњу на то да овде није рекао просто твари, него све твари, односно умне и чулне) и *Које је предвидео саобразно образу Сина Својега, да Он буде првородан међу многим браћом* (Рим.8:29). А то су речи богонадахнутога Павла.

Са Божанственим Писмима сагласни су и многи од божанствених отаца. Тумачећи ово што је горе речено, *Господ ме сазда као начело путева Својих и Прворођени све твари*, они кажу да се то односи на Исуса Христа, не по божанству, јер Он као Бог, једносуштан будући и

¹ =имеславци -*нап.прир.*

² *Жития святых 1-го дня*, изд. 1886, листови 3-5.

³ Према: Свети Никодим Светогорац, *Књига духовних савета*, АТОС, Београд 2005.

савечан Оцу, нити беше саздан од Бога, нити је први од творевине, како је похулио Арије, него се ту мисли на човештво, које је, дакле, пре сваке друге ствари предвидео Бог као начело Својих божанских вечних одређења, као прво од свих дела. Ти оци су Велики Атанасије у трећем и четвртом слову Против аријанаца, Кирило Александријски у четвртој књизи Ризнице (поглавље четврто, шесто и осмо) и божанствени Августин у првој књизи о Тројици.

О томе да је предодређење Христово почетак предодређења свих оних који се спасавају, сведочи Апостол, рекавши горе: *Које је предвидео саобразно образу Сина Својега*, а заједно са њим исповеда и Икуменије, тумачећи те речи овако: "Оно што је Син Божији по природи у очовечењу (значи, свет и безгрешан), то су и они постали по благодати. А образом Божијим назива домострој и Његово тело које је део тога домостроја". Тај образ као живот у освећењу и у свему беспрекорно живљење тумачи и Александријски Кирило код Икуменија, док Коресије у слову о предодређењу то учење шире излаже.

И богоносни Максим у шездесетом одговору на нејасна места у Писму каже о божанском очовечењу ово: "То је велика и скривена тајна, то је блажени конач ради којег је све створено, то је унапред замишљена божанска сврха почетка бића, који, када га одређујемо, кажемо да је унапред замишљени циљ ради чега је све, а он ни због чега. Имајући тај циљ у виду, Бог је створио суштине бића. То је основна унапред замишљена сврха промисли, ради које је у Богу возглављено оно што је Он створио. То је оно што описује све векове и надбескрајна тајна која изражава бескрајни и бесконачни велики Божији савет који постоји одувек, а чији је Анђео постао сам по суштини Божији Логос, поставши човеком и, ако се тако може рећи, обзнанио само најдубље дно Очево доброте и у себи самом показао сврху, ради које је оно што је створено премудро примило почетак у бићу" (о чему смо говорили у 11. поглављу ове књиге, у петом извору духовних наслада). Чујеш ли? Ради те тајне све је и предзнано и одређено и постало, а она ни због чега нити је предзнана, нити предодређена, нити се догодила.

Готово исто као и богоносни Максим, богословствује и велики Солунски Григорије у слову на Богојављање, овако дословно говорећи: "Рекавши за онога који је крштен по телу: *Ово је син мој љубљени, који је по Мојој вољи*, Отац је показао да је све друго што је претходно било речено кроз пророке, законодавства, обећања и усиновљења било несавршено и да није ни речено, ни савршено по претходећој вољи Божијој, него да је било окренуто ка садашњој сврси и ономе што се сада савршава. И зашто говорим о законима кроз пророке, обећању и усиновљењу? И стварање света отпочетка беше окренуто ка Њему, ка Ономе који се доле као син човечији крштава, а о коме се свише сведочи као о једином љубљеном Сину Божијем, ради Којега је све и кроз Којега је све, сагласно ономе што говори Апостол (в. Кол.1:16). Тако је и човек отпочетка приведен у постојање ради Њега, створен по лику Божијем, како би могао једном да прими у себе праобраз. И Богом дани закон у рају ради Њега је, јер га Бог не би ни положио, да је требало заувек да остане неиспуњен. И оно што је после Њега од Бога речено и учињено, може се рећи да је све ради Њега, а томе би се са правом могло додати да и све надземаљско, односно анђелске природе, чинов и тамошње установе том циљу, богочовечанском домостроју, теже од почетка, чему су од почетка до краја послужили. Јер благовољење је Божија претходећа и блага и савршена воља. Он је једини у коме је блага воља Очева и у коме Отац почива и савршено Му се угађа, *чудесни Његов саветник, Анђео Његовог Великог Савета* (Ис.9:6), Који слуша од сопственог Оца и говори, а онима који Га послушају даје живот вечни". Чујеш ли, да је Бог ради тога створио човека по Свом лику, да би Сам могао да прими праобраз очовечењем? Тако је и као свезу умног и чулног света и возглављење и крај свих твари Бог саздао човека са тим циљем, да се, сједињен са њим, сједини са свом творевином и да се у Христу возглаве небеско и земно, како каже Павле (в. Еф.1:9-10), те да Творац и творевина буду једно по ипостаси, по богоносном

Максиму. О томе да очовечење Божије беше неопходно, сведочи и божанствени Кирило Александријски, рекавши о Преображењу (на 17. главу Јеванђеља по Матеју): "Глас Божији и Очев леп је и дивљења достојан и ученици већ падају, обузети крајњим ужасом. Нама је то послужило да поново и кроз то појмимо како је посредништво, односно очовечење Спаситељево објављено као неопходно онима на земљи. Да се то није догодило на наш начин, ко би нам донео Бога Који сија са висине и јавља Своју неизрециву славу, коју не подноси нико од рођених? Није ли блажени Павле рекао да Он обитава у светлости неприступној?"

И свештени Августин каже у свом Приручнику (поглавље 26) да је Бог зато узео тело и душу, да би се прославили душа и тело човеково - душа Његовим божанством, а тело Његовим човештвом. Да не говорим о томе да су и анђеоски чиновници имали потребу за домостројем оваплоћења, не само да би кроз њега примили непроменљивост - јер пре тога је, по мишљењу многих богослова⁴, нису имали, него да би кроз њега постали и пријемчивији и да би следствено јасније примали богоначална осијања и тајне. Тако је мудри Теодорит рекао да анђели после оваплоћења гледају Бога не у подобљу славе као раније, него у истинском и живом покривалу тела. Стога је и Павле Христа назвао главом (по човештву, дакле) која је над свим, или, како божанствени Јероним пише, изнад целе Цркве, и анђела и људи (Еф.1:22), док Ареопагит Дионисије о анђелима казује ово: "Они су заједнице са Исусом удостојени не у свештеносазданим ликовима који образно одражавају боготворно уподобљење (односно који су Његов одраз), него као они који му се истински приближавају у првом приопштавању знању Његових богоначалних светлости" (Седмо поглавље о Небеском свештеночалују). И свети Исаак је рекао: "Пре Христовог доласка у тело њима (анђелима, дакле) није било у власти да уђу у те тајне, а када се Логос оваплотио, отворила су им се врата у Исусу" (Слово 84).

И свештенопроповедник Мињати веома јасно о томе говори у недељу уочи Христовог Рождества (стр. 212 грчког издања): "Велика тајна домостроја оваплоћења, будући да је највише, најблагородније и најсавршеније дело творачке Божије премудрости и силе, пре свега другога је припремљена и познана од свеуправитељског ума Божијег. Пре него што је предодредио стварање анђела, или људи, или које друге твари, Бог је у Свом Вечном Савету предодредио оваплоћење Бога Логоса. Зато се оваплоћење божанског Логоса у Божанственим Писмима зове *почетком путева Господњих*, а сам оваплоћени божански Логос *прворођеним сваке твари*". Рекавши потом све што смо горе казали, он наводи: "И разумљиво је да је пре свих дела Богом предодређен домострој оваплоћења, јер свештени богослови кажу да домострој у телу више од свих дела Божијих прославља Бога. Сви људи заједно, сви анђели заједно, не успевају да толико прославе Бога, колико га прославља сам Богочовек Логос Који зато, беседећи са беспочетним Својим Оцем, каже: *Ја Те прославих на земљи* (Јн.17:4)". Ако је по овом мудрому учитељу, тајна оваплоћења пре сваке друге твари предзнана и предодређена, то је сврха ради које је предзнана и предодређена сва творевина, као оно што је након те сврхе предзнано и предодређено.

И Георгије Коресије у Питањима о домостроју у телу каже да се Христос зове свршетком дела Божијих, према Кирилу Александријском и другим учитељима. А ако се Христос по човештву зове свршетком дела Божијих, а свршетак сваке ствари прво се налази у замисли [теорији] и познању, а касније у пракси и у испуњењу, сагласно Аристотелу (Седма

⁴ Тако Никита, мудри тумач Богослова Григорија, тумачећи оно што је Богослов рекао на Пасху: "Данас је спасење свету, колико видљивом, толико и невидљивом", каже: "Анђели, будући тешко покретни на зло, али не непокретни, после Христовог васкрсења постали су и непокретни, не по природи, него по благодати, како би њима спасење представљала непроменљивост и да више не би било страха од промене нагоре и погибије која јој следи". И велики Солунски Григорије каже: "Тако су анђели сада примили непроменљивост, делатно научивши од Владике пут узвишења и уподобљења Њему, и не преузношења, него смирења" (Слово на Рождество Христово).

глава Метафизике) и свим древним и скоријим метафизичарима, тако је и Христос по човештву, будући да је свршетак дела Божијих, пре свега од Бога виђен, познат и одређен, а касније се у испуњењу и родио, пошто сва средства добијају облик од у уму претпостојећег циља, по мишљењу филозофа⁵.

Затим, тајну оваплоћеног домостроја Исаија зове древним саветом Божијим. *Госпode*, каже он, *Боже, славићу Те, опеваћу име Твоје, јер створио си чудесна дела, савет древни истинити* (Ис.25:1). Древним је назван, јер је првоначални и првобитни од свих других савета Божијих, а да је неки други савет пре тога био познат, не би се називао древним, него пре новијим и наредним. Рећи ћу и нешто више и дубље. Троје постоји у Богу: суштина, ипостаси и дејство [енергија]. Дејство је у већој мери спољашње, ипостас у већој мери унутрашња, а суштина најунутрашњија. Василије Велики је рекао: "Дејства Божија ка нама снисходе, а суштина Његова остаје недоступна". У односу према то троје, **Бог је од века⁶ примио три опште свезе.** Примио је свезу према којој Отац по суштини општи са Својим неописаним Сином и са Духом Светим, где првога рађа, док други из Њега исходи. Да је Бог у свему остао невезан и независан [апсолутан], Он не би имао ни Сина ни Духа Светога, нити би Својом суштином са Њима заједничарио. Радије, једно је по суштини три. Син је примио свезу да по ипостаси заједничари са човештвом, што је однос ради којег је унапред⁷ познао и одредио стварно сједињење са њим у времену. Јер човештво, немајући сопствену ипостас, приопштило се Синовљевој ипостаси, у њој примивши биће⁸. Бог је од века примио свезу (а посебно Дух Свети, Кома се по преимућству препушта свако опште дејство блажене Тројице, по мишљењу Коресија и других богослова) да по дејству заједничари са осталим тварима, што је однос ради којег је унапред познао и одредио сву умну и чулну творевину. Јер сва творевина учествовала је само у дејству и сили Божијој, а не и у ипостаси, или у бићу и природи, као она која је примила постојање у божанској сили и дејству. Имајући све то у виду, можемо рећи да би унутрашњије било, према томе, и предзнање и предодређење човештва Бога Логоса по односу ипостаси, него по односу дејства предзнања

⁵ Тако би се ономе ко пита који је први од свих Господњих празника, Благовести или Вазнесење, умесно и у вишем смислу могло одговорити да је то Вазнесење, а не Благовести. Јер Благовести су први међу празницима на делу и у испуњењу, последњи у знању и замисли, док је Вазнесење и седење сдесна Оцу и узношење човештва према делу и у испуњењу последње, али је по знању и замисли прво од свега.

⁶ =превечно! - *нап.прир.*

⁷ =превечно!! - *нап.прир.*

⁸ Дакле, име свезе по којој Син превечно "од века ... по ипостаси заједничари са човештвом", по речима св. Никодима, и јесте "Исус". Оно превечно припада и нераздељиво је сједињено по предзнању тј. по вољи и намери Божијој са ипостаси Сина и Логоса Божијег и зато јесте Његово превечно ипостасно својство, а не ипостасно својство које је Логос Божији стекао у времену – после оваплоћења. Карактеристична ипостасна својства сваке од три личности Свете Тројице јесу јединствена за сваку од три Личности и непроменљива, а то значи и да су вечна и да првечно припадају личностима Свете Тројице. У супротном, када ипостасна својства не би била вечна то би значило да су божанске ипостаси подложне промени, да се ипостас Сина и Логоса Божијег променила кроз оваплоћење и да ипостас Исуса Христа није једна и иста ипостас превечног, јединородног Сина и Логоса Божијег. Као што је нестворена суштина Божија непроменљива, са својим општим и заједничким за све личности Свете Тројице суштинским својствима, тако је и свака од ипостаси Свете Тројице непроменљива, са својим карактеристичним ипостасним својствима; а ако су сва својства (и суштине Божије и ипостаси) непроменљива, кажемо да су и сва имена Божија, било да се односе на суштину било на ипостаси, због нераздељивости једног од другог (имена од нествореног божанског својства на које се то име односи) - превечна и вечна. Зато, насупротив јеретицима имеборцима-варламитима, и старим и новојављеним, и кажемо да име „Исус Христос“ јесте име свезе којом Син превечно „од века ... по ипостаси заједничари са човештвом“, како то каже горе св. Никодим, и које представља карактеристично непроменљиво ипостасно својство Сина Божијег, да јесте превечно и вечно, и да представља Име неизрециве превечне Тајне која је, по речима богоносног Максима, открила "само најдубље дно Очеве доброте и у себи самом показала сврху, ради које је оно што је створено премудро примило почетак у бићу." – *нап.прир.*

и предодређења других твари.⁹ А ако је предзнање човештва унутрашњије, јасно је да је оно и прво по поретку, и узрок творевине и предзнања. **Јер и божанска ипостас, у којој се темељи свеца и предзнање човештва**, представља, како сви богослови тврде, узрок божанског дејства, на којем се заснива однос и предзнање свих твари.

Додајемо томе што је речено и то да истим овим, може се рећи, богодоличним и високим именима, којима богоносни Максим богословствује и велича тајну домостроја оваплоћења, и њену животоначалну и богопримну основу, Богородицу, славопоје богонадахнути међу појцима и најпревасходнији међу богословима Андреј Критски, као оруђе и непосредно средство и неопходни саузрок, без којег, као без мајке оваплоћеног Бога Логоса, та тајна не би била испуњена. Јер овако у другом од три слова на Успење он богословствује о њој: "Животоначално тело Богородичино само је сместилиште животоначалне пуноте Божанства, образ првобитне лепоте, свескладно вештаство божанског утеловљења, велики у малом свет Онога Који је непостојећи свет привео постојању. Оно је крај завета које нам је положио Бог, оно је објава тајних дубина божанске непојамности, то је циљ унапред и пре векова замишљен Творцем векова, то је круна божанских предказања, то је неизрециви и свенепознати савет предвечног старања о човеку", и тако даље. А ако овај богослов Богородицу зове унапред замишљеним циљем Божијим, божанствени Максим, одређујући горе унапред замишљени божански циљ, рекао је да је то унапред замишљена сврха. Дакле, ни Богородицу не би било неумесно назвати унапред замишљеним циљем који је Бог имао у виду док је стварао суштства бића, односно свет умни и чулни (ако је и тај циљ био крајњи циљ за све, односно за очовечење Бога Логоса, које је непосредно предодређено да буде испуњено од ње). То је показано извршењем те намере. Јер кроз Богородицу и умни свет анђела и чулни свет људи, удостојили су се први непроменљивости, а други познања Бога. Као што то знаменити међу богословима и учитељима Јосиф Вријеније сведочи, говорећи (у другом слову на рођење Богородичино): "Друго је створио (Бог) небо душевно и словесно, како би кроз њега устројио и да људи познају Њега, и да анђели стекну непроменљивост, како више не би могли да падну". А сада Госпођа Богородица, будући, као мати Божија непосредно са Богом и несравњиво превасходећи не само људе, него и саме прве и највише чинове анђела, херувиме и серафиме, кроз себе дели благо свих од Бога дарова и божанских осигања свим анђелима и људима, како сва Христова Црква верује.

Имајући све то у виду, изводимо два општа закључка: најпре, пошто се тајна домостроја у телу зове благовољење, односно претходећа воља Божија, како је горе рекао

⁹ Ако је "предзнање и предодређење човештва Бога Логоса по односу ипостаси, унутрашњије него по односу дејства предзнања и предодређења других твари", како то каже св. Никодим, то значи да је и остварење овог предзнања после оваплоћења Бога Логоса "унутрашњије" него остварење предзнања које се односи на предодређење других твари, што значи и да је пребивање Божије у имену "Исус" после оваплоћења "унутрашњије" него пребивање у другим тварима, као што је и предзнање о имену "Исус" - тј. о тајни оваплоћења, "унутрашњије" него предзнање о другим тварима. Ето одговора новојављеним имеборцима-варлаамитима, на њихово питање које су поставили након што су били суочени са речима светог Григорија Паламе који каже да Бог у свему и на сваком месту *свецело* пребива, што значи да, тим пре, и у свом Имену пребива *свецело* - свом суштином својом, свим бићем својим, али да се не открива *свецело*; дакле, пошто су били суочени са речима светог Григорија они су одбијајући да исповеда православно учење да Бог *свецело* пребива у свом Имену али да се не открива *свецело* створеним бићима, питали: "Па у чему се онда разликује Божије присуство у Његовом Имену, од Његовог присуства у другим створеним стварима, нпр. столу и сл.? А када им је одговорено да је разлика у томе што име "Исус" јесте име ипостаси Сина Божијег, као што сведочи горе и свети Никодим, и да је ипостасно са Њим неразделљиво сједињено, они су упорно одбаћивали и негирали такав одговор јер по њиховом јеретичком умовању он, наводно, уводи "четврту ипостас" у Свету Тројицу. Карактеристично је да су слично питање постављали и св. Григорију Палами древни варлаамити, претече ових данашњих, на које је свети Григорије одговорио у свом спису "О божанском и обожујућем причешћу или о божанској и натприродној простоти." – *нап.прир*

велики Солунски Григорије, при чему је претходећа воља Божија, по светом Јовану Дамаскину (Књига прва о Вери, поглавље 41), зависила не од нас, него од Бога и од Његове доброте, тако је и тајна очовечења предзнана и одређена пре него што је предзнана и предодређена сва творевина, док је у времену испуњена само бескрајном и природном добротом Божијом. Затим, и Госпођа Богородица, као најнепосредније средство и нужни саузрок те тајне (јер Христово тело је тело Маријино, по свештену Августину), беше предзнана и предодређена од Бога пре других твари, док су друге твари предодређене и постале ради ње, пошто је то унапред замишљени циљ Божији, односно свршетак, ради којег је остало настало, како је горе рекао свештени Андреј.

Зашто је богоносни Максим рекао да су све твари настале ради тајне божанског очовечења, а да она није постала ни због чега, док Божанствена Писма и други богоносни Оци јасно проповедају да је та тајна постала ради обнове и спасења човековог? Мени се чини да пошто су, по метафизичарима, једно само средства без циљева, друго средства и циљеви заједно, односно за доње циљеви, а за горње средства, а треће су само циљеви без средстава који су и циљ циљева и зову се највишим од свих, тако богоносни Максим богословствује да је тајна очовечења Бога Логоса само циљ, а не средство, као највише и најузвишеније од свих дела Свете Тројице и циљ циљева најврховнији, ради којег је све, а он ни због чега. Јер шта је друго више од сједињења Творца и твари по ипостаси? Премда се и то, посматрано другачије, догодило ради обнове људи и спасења. И да кажемо уопштено, тајна божанског очовечења је почетак и средина и крај свих твари, умних, чулних и смешаних. Она је почетак свих твари, јер предзнање и предодређење те тајне је постало почетком и узроком предзнања и предодређења и стварања све твари, сагласно речима: *Господ ме сазда као почетак путева Својих за дела Своја и Прворођени све творевине*, што је, како рекосмо, речено за човештво Сина и Логоса. И богоносни Максим каже у свом шездесетом разрешењу нејасних места из Писма да је "ради Христа, односно тајне по Христу, сви векови и све што је у тим вековима, у Христу примило постојање и крај. Јер унапред је, од пре векова, замишљено сједињење границе и безграничности, Творца и твари, стајања и кретања, које се у Христу објавило у последње дане, дајући кроз себе испуњење Божијем предзнању".

Та је тајна постала и средство, јер је даровала испуњење предзнању Божијем, како претходно рече божанствени Максим. Даровала је непроменљивост анђелима и непокретност на зло, како рекосмо горе заједно са Солунским божанственим Григоријем, Јосифом Вријенијем и Никитом. Ту непроменљивост анђела Богослов Григорије је у Слову на Пасху назвао спасењем невидљивог света, као и божанствени Максим, јер због тога је предзнана тајна очовечења, "да би се оно што се по природи креће зауставило у Ономе што је по суштини непокретно, напустивши кретање и у себи самом и ка другима", где тумач речи Максимових каже: "Сви су у сједињењу са Богом преиначени ка непроменљивости". То је људима даровало разрешење од прародитељског греха, божанску благодат, непропадљивост, бесмртност, непроменљивост, спасење и небројена друга блага.

Та тајна је и свршетак свега, јер она је постала и анђелима и људима и целој творевини усавршење, и обожење, и слава и блаженство. То је сједињење по ипостаси Творца и твари и слава беспочетнога Оца Који је прослављен не обичном творевином, него кроз самога по суштини Сина и Свога Логоса, Који је понео људску природу, што је крајњи циљ свега, после чега не постоји други виши циљ и ради кога је све, а он ни због чега, поново речима божанственог Максима: "Јер, каже Апостол, у имену Исусовом *преклониће се свако колена* небеско и земно и под земљом, и *и сваки ће језик исповедити да је Господ Исус Христос*. Зашто и зарад чега? Због славе, кажем, Бога и Оца, у *славу Оца*.

На основу тога што је казано свако може да закључи да је било неопходно да се збуди тајна очовечења, најпре зато што та тајна беше претходна воља Божија, како рекосмо заједно

са Солунским Григоријем, а која је као први покретачки узрок имала бескрајну, суштаствену и свеплагу доброту Божију или, још боље само најдубље дно Очеве блакости, речима богоносног Максима. Други разлог беше да је то било неопходно за сву творевину, умну и чулну, као њен почетак, средина и крај, како је и показано.

Мислим да је ово мало довољно да моју белешку о Госпођи Богородици оправда пред добронамерним судијама и читаоцима, које и молим да ме не клевећу неразумно. Јер ја тамо нисам написао по сопственом расуђивању и мишљењу, него следећи мњења поменутих богослова. А ако ме можда неки, покренути страшћу (од чега да нас Господ избави) оптуже, нека радије оптуже богоносног Максима, Солунског Григорија, великог Андреја и остале, од којих сам ја то мишљење преузео.